

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РІВНІВ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

МАТВЄЄВ Петро Сергійович - доктор юридичних наук, професор кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

УДК 346.43

Стаття посвячена теоретико-правовому освещению проблем обеспечения инновационной деятельности в Украине на разных уровнях (по административно-территориальному принципу) при взятии курсу на децентрализацию власти.

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційні договори, інноваційні договори, інноваційна політика, інноваційна діяльність*

Задекларовані Президентом України П.О. Порошенком прогресивні підходи по впровадженню більших повноважень органів влади на місцях щодо розпорядження надходжень у місцеві бюджети мають тісний зв'язок із заохоченням платників податків до пошуку нових, більш ефективних шляхів виробництва. Зазначена концепція має безпосереднє відношення і до правового регулювання інноваційної діяльності, що характеризується підвищеною алеаторністю.

Законодавче забезпечення інноваційного процесу відбувається двома напрямками: шляхом створення умов для інноваційної діяльності та вдосконалення конкретних напрямів її реалізації. Саме так зазначалося в Указі Кабінету Міністрів України при підготовці та винесенні на розгляд Верховної Ради України проектів законів «Про оцінку інтелектуальної власності», «Про трансфер технологій», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на період до 2015 року».

У цьому ж документі внесено пропозиції щодо впровадження правового механізму диференційованого пільгового оподатку-

вання підприємств залежно від рівня їхньої інноваційної активності, стимулювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських установ, а також створення галузевих інноваційних фондів.

Як свідчить аналіз, у чинному законодавстві закладено правову основу інноваційної діяльності, яке вже зараз надає широкі можливості для досягнення певних позитивних результатів. Зокрема, базові закони України «Про інноваційну діяльність» та «Про спеціальний режим інноваційної та інвестиційної діяльності технологічних парків» надають суттєві пільги підприємствам, що займаються інноваційною діяльністю.

Йдеться про податок на додану вартість, податок на прибуток підприємства, звільнення від ввізного мита при імпорті обладнання (названі податки разом становлять так званий бюджет розвитку підприємств). Сформовано передумови для створення й функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р., де визначено, що в основу діяльності названих підприємств має бути покладено договір, орієнтований на створення та впровадження конкурентоспроможної продукції тощо.

Наявність рівнів господарсько-правового забезпечення інноваційної діяльності обумовлюється різницею затребуваності, фінансування, впровадження і забезпеченні ризиків, що є невід'ємною складовою інноваційної діяльності. З точки зору цього ас-

пекта, пропонується розглядати проблеми і можливості розвитку інноваційної діяльності на наступних рівнях: 1) міжнародному; 2) державному; 3) регіональному; 4) рівні підприємства; 5) приватному.

При цьому необхідно також мати на увазі основні висновки щодо відповідності рівнів правової підтримки інноваційної діяльності. [1; С. 6]

Роль держави в інноваційному процесі полягає у виявленні і координації інтересів всіх учасників цих правовідносин. Не можна не погодитися з позицією М.В. Волинкіної про те, що «любой цивилизованный рынок, в том числе и рынок новшеств, не может развиваться по модели абсолютно свободного рынка, то есть ничем не ограниченного и неуправляемого, поэтому, сколь значимая роль в развитии инновационной деятельности не отводилась бы саморегулированию, думается, что на текущем этапе развития инновационная сфера требует особо серьезного вмешательства со стороны государства». В той же час, як зазначив В.Ф. Рашкин, «...стратегия децентрализованного регулирования, положительно зарекомендовавшая себя в ряде стран (США, Великобритания), эффективна лишь при наличии развитых механизмов рыночного саморегулирования и соответствующих мотивационных установок хозяйствующих субъектов, которые в России не могли возникнуть за столь краткий постреформенный период» [2; С. 1].

Втім слід зауважити, про існування ще однієї відмінної риси сучасності, що стала наслідком зазначеного, а саме підвищеної зацікавленості до питань координації регіональної й інноваційної політики, якій приділяється все більше уваги і на рівні окремих європейських держав і на супранаціональному рівні – різними інститутами Євросоюзу [3; С. 29].

При цьому будь-який підхід до визначення інноваційної діяльності передбачає поєднання при її регулюванні норм різних галузей права (господарського, цивільного, адміністративного, податкового, бюджетного) [5], але сукупність норм, регулюючих інноваційні відносини, має складати правову сферу інноваційної діяльності і забезпечу-

вати ефективну економічну поведінку його учасників [6].

Проте в цілому говорити про досконалість створеної законодавчої бази поки що немає підстав, адже продовжує існувати багато суперечностей та прогалин, чим порушується один із головних принципів систематизації законодавства з питань інноваційної діяльності, згідно з яким закони та підзаконні акти мають надавати узгодженість норм і цілісність предмета нормативного регулювання. Не виконується й інший, не менш важливий принцип правового регулювання, згідно з яким нормативно-правова база інноваційної діяльності має бути стабільною [8; С. 3].

Зазначене може ускладнюватись і в наслідок різного ставлення на місцях до таких важливих складових, як фінансування інноваційних проектів за рахунок державних коштів, що передбачається гл.34 ГК України.

А тому необхідною умовою розбудови та функціонування національної інноваційної системи, реалізації інноваційної моделі економічного розвитку України є формування оптимального механізму господарсько-правового забезпечення інноваційної політики держави, з урахуванням рівнів господарсько-правового забезпечення інноваційної діяльності. Зазначене має бути і предметом глибокого наукового правового дослідження, без вирішення яких неможливо очікувати прогнозованих змін у засадах функціонування національної економіки в напрямку її переорієнтації на інноваційну модель. У цьому контексті набуває особливого значення низка питань, розв'язаних з визначенням змісту інноваційної функції держави і предмету державної інноваційної політики при впровадженні регіональних проектів, а також господарсько-правові засоби та механізм її реалізації. Виконання державної інноваційної політики потребує перегляду і встановлення чіткої системи органів державної влади, що наділені господарською компетенцією в інноваційній сфері та на які покладається забезпечення проведення державної інноваційної політики в цілому.

Як зазначає Ю.Є. Атаманова, чинне законодавство України про інноваційну діяльність не забезпечуються необхідними

нормативними передумовами для створення та ефективного функціонування єдиної національної інноваційної системи, без якої інноваційна модель розвитку національної економіки не може бути реалізована [10].

Які ж критерії повинні лежати в основі визначення рівнів господарсько-правового забезпечення інноваційної діяльності для підвищення її ефективності? Відповідь на поставлену задачу може знаходитись у площині і на основі досліджених Ю.Є. Атамановою питань, базовими з яких, на нашу думку, є наступні:

- на основі визначеного змісту інноваційної функції держави і її підфункцій (або функцій нижчого порядку), основними серед яких виступають: 1) забезпечувальна; 2) програмно-стратегічна; 3) координаційна; 4) інституційної підтримки; 5) контрольна; 6) охоронна;

- з'ясуванні типу стратегії інноваційного розвитку, де мають бути визначені базові інновації, за рахунок створення та впровадження яких вона має реалізовуватися і прийняття комплексного документа з питань забезпечення реалізації інноваційної моделі економічного розвитку – Концепції забезпечення інноваційного розвитку України, яка має задати необхідний вектор інноваційним процесам та стати підґрунтям для їх включення у прогнози та програми соціально-економічного розвитку;

- розробленні господарсько-правових засобів, які використовуються для врегулювання діяльності суб'єктів господарювання в інноваційній сфері як правових механізмів, конфігурація правових засобів у яких зумовлена та підкорена досягненню поставлених державою цілей або врахуванню інтересів публічного характеру, пов'язаних із підтриманням суспільного господарського порядку, національної безпеки країни, формуванням та ефективним функціонуванням національної інноваційної системи, підпорядкована задоволенню на рівних засадах приватних інтересів суб'єктів господарювання, які залучені до інноваційних процесів, або мінімум їх не порушенню, а також забезпеченню балансу публічних та приватних інтересів в інноваційній сфері;

- поділі господарсько-правових засо-

бів регулювання діяльності суб'єктів господарювання в інноваційній сфері на: а) загальні, що використовуються для врегулювання будь-яких видів господарської діяльності в різних галузях національної економіки (вони закріплені в ст. 12 ГКУ); б) спеціальні, що пристосовані для використання саме в інноваційній сфері;

- визначенні основних видів відносин: 1) відносини, які виникають при реалізації інноваційного циклу; 2) відносини, які виникають при взаємодії з інноваційною інфраструктурою; 3) відносини, які складаються на інноваційному ринку;

- визначенні суб'єктів інноваційної діяльності як суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність із безпосереднього створення або із забезпечення створення на основі об'єктів інтелектуальної власності інноваційних продуктів, готових до безпосереднього впровадження (використання) в умовах конкретного виробництва, господарської діяльності чи іншій сфері;

- визначенні об'єктів інноваційної діяльності (інноваційна розробка, інноваційний продукт, інновацію та інноваційну продукцію, які відокремлюються один від одного ступенем розробки, доведеності до впровадження та отримання кінцевого результату).

Втім не слід забувати, що в умовах створення інноваційної інфраструктури нематеріальні активи (інтелектуальні ресурси) займають одне з провідних місць в активізації саме інноваційної діяльності підприємства, а тому залучення наявної інтелектуальної власності в економічний обіг сприятиме виходу України на інноваційний шлях розвитку [4, с. 126 – 129].

Сприятиме зазначеному і чітко визначені джерела фінансування заходів інноваційної реструктуризації промисловості, якими мають стати: 1) власні кошти підприємств, шляхом: створення виробничих об'єднань з метою концентрації фінансових ресурсів і наступного їх спрямування на інноваційну реструктуризацію; удосконалення механізмів оподаткування підприємств з метою підвищення інвестиційних можливостей; 2) державні інвестиційні ресурси, шляхом: запровадження нових підходів у проведенні

державної інноваційної політики, зокрема за допомогою венчурного капіталу; застосування лізингових операцій з метою прискореного запровадження вимог належної виробничої практики (GMP) до виробництва лікарських засобів, кредитування інноваційних проектів на пільгових умовах, а також на умовах майнового забезпечення і державних гарантій їх повернення; 3) ресурси фінансово-кредитної сфери, шляхом: запровадження пільгових кредитних ставок за користування кредитами, у тому числі реструктуризації банківської системи та підвищення рівня її капіталізації; розширення цільового банківського кредитування за пріоритетними напрямками інноваційної реструктуризації промислових підприємств; 4) іноземний капітал шляхом розроблення гнучкої системи стимулювання іноземного інвестування у фармацевтичну промисловість за напрямками інноваційної реструктуризації; сприяння діяльності іноземних інвесторів за довгостроковими інноваційно-інвестиційними проектами; поширення об'єктивної інформації про інвестиційні перспективи окремих підприємств, галузей з наданням іноземним інвесторам правової та методичної підтримки.

Проте застосування цих заходів неможливе без запровадження спеціальних правових режимів, зокрема, щодо найбільшого сприяння умов господарювання для виробників, що розробили конкурентоздатну продукцію через істотне зниження витратної її виготовлення. [9; 135]

Оцінка якісного стану нормативно-правової бази розвитку інноваційної інфраструктури свідчить про її фрагментарність, суперечливість і відсутність послідовності, що має змістовно пов'язуватись між різними законодавчими та підзаконними актами у цій сфері.

Практика господарювання у країнах з розвинутими інноваційними системами свідчить, що використання державою будь-яких заходів стимулюючого характеру є ефективним лише тоді, коли існують узаконені об'єктивні та однозначно зрозумілі критерії, що служать підставою для надання підтримки.

Підтримуючи позицію, запропоновану

Рейзером В. С. і Петруком М.С., вважаємо за доцільне доповнити наступні напрями удосконалення нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності, що відповідатимуть рівням господарсько-правового забезпечення інноваційної діяльності:

- привести нормативно-правову базу створення і функціонування вітчизняної інноваційної інфраструктури у відповідність з пріоритетними напрямками науково-технічного розвитку країни, як комплексне середовище для створення і комерціалізації наукових розробок саме за цими напрямками;

- зміст, порядок та особливості створення і діяльності основних елементів інноваційної інфраструктури мають відповідати потребам учасників інноваційного процесу, з урахуванням пріоритетів державної політики та з урахуванням світової практики;

- доповнити існуючі нормативні акти механізмами ресурсного – фінансового, матеріального, кадрового – забезпечення з урахуванням системи елементів інфраструктури і відповідними можливостями регіонального спрямування;

- закріпити у нормативних актах законодавчого рівня можливість надання фінансової допомоги ініціаторам створення установ інноваційної інфраструктури за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів (у формі грантів, кредитів під державні гарантії, субвенцій тощо), але разом з тим – конкретизувати умови їх надання і відповідальність за цільове використання органами-розпорядниками місцевих бюджетів;

- передбачити можливість застосування механізмів державно-приватного партнерства і регіонально-приватного партнерства для розвитку мережі елементів інноваційної інфраструктури, на прикладі «технологічних платформ», що діють на території Європейського Союзу і є ефективним інструментом поєднання зусиль бізнесу, наукових установ та державних інститутів для активізації інноваційного розвитку;

- конкретизувати функції органів державного управління у сфері регулювання інноваційної інфраструктури та визначити посадову відповідальність їх працівників за невиконання прийнятих нормативно-пра-

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена теоретико-правовому висвітленню проблем забезпечення інноваційної діяльності в Україні на різних рівнях (за адміністративно-територіальною ознакою) при курсі на децентралізацію влади.

SUMMARY

The article is devoted to highlight theoretical and legal problems of maintenance of innovative activity in Ukraine at different levels (for administrative-territorial principle) at embarked on decentralization of power.

вових актів.

Література

1) Анисимов Ю. П., Шапошникова С. В. Исследование нормативно-правового обеспечения инновационной деятельности региона // ИнВестРегион. – 2007. – № 4. С. 6-8.

2) Кардаш И. Н. // Теория и практика общественного развития 2013. № 3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://teoria-practica.ru/-3-2013/law/kardash.pdf>

3) Фатеев, В.С. Координация региональной и инновационной политики: опыт Европейского союза и Республики Беларусь / В.С. Фатеев // Экономика глазами молодых: материалы IV Междунар. экон. форума молодых ученых (Вилейка, 3–5 июня 2011 г.). – Минск: БГАТУ, 2011. – С. 28–32.

4) Грибанов Д.В. Ресурсы и правовое регулирование инновационной экономики // Российский юридический журнал, 2010. – С. 144 – 155.

5) Д. В. Грибанов Проблемы правового регулирования инновационной деятельности // Бизнес, менеджмент и право [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bmpravo.ru/show_stat.php?stat=443

6) Проблемы соотношения инновационного законодательства и гражданского права [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.webpravo.com/news/>

problemy-sootnoshjenija-innovatsionnogo-zakonodatjelstva-i-grazhdanskogo-prava/

7) Близнац И. А. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации [Электронный ресурс]: Теоретико-правовое исследование : Дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 .-М.: РГБ, 2003 (Из фондов Российской Государственной Библиотеки)

8) Дегтярь А О., Крюков А. И. Правове забезпечення державного регулювання інновацій в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-2/doc/1/01.pdf>

9) Пашков В. Господарсько-правові аспекти промислового виробництва інноваційних лікарських // Вісник Академії правових наук України Збірник наукових праць. – 2011. – № 4. – С. 126-136.

10) Атаманова Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері.: Автореферат Дис... д-ра наук: 12.00.04 – 2009.

11) Рейзер В. С., Петрук М.С. Правове регулювання інноваційної інфраструктури // [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2012/Economics/6_104757.doc.htm

12) Господарський Кодекс України // Офіційний вісник України. – 2003 р. – № 11. – С. 303.